

JEZIK

1. Človeška bitja
2. Uvršča v jezikovno skupnost
3. Razmišljamo, čustvujemo, načrtujemo
4. Navezujemo in ohranjamo stike
5. Ubesedujemo predmete okoli sebe
6. Sporočamo svojo vednost, prepričanje, mnenje, doživljanje...
7. Spoznavamo vednost, prepričanje, mnenje, hotenje...
8. Povzročamo spremembe

BESEDA

- Najmanjša enota besednega jezika
- Zaporedje glasov, ki jih zapisujemo z črkami

POMEN:

1. POLNOPOMENSKE BESEDE

- **Samostalniška beseda**
(Samostalniki – poimenuje pojme, bitja, stvari, samostalniški zaimki, posamostaljeni pridevniki, izglagolski samostalniki)
- **Pridevniška beseda**
(pravi pridevniki, pridevniška beseda – kakršen)
- **Glagol**
(stanje, dogajanje, spreminjanje. Lahko določimo osebo(prva, druga, tretja), število, čas, naklon(namenilnik – spati, nedoločnik – spat))
- **Prislov**

2. NEPOLNOPOMENSKE

- **Vezniška beseda**
(in, pa, ko, če, ter...)
- **Predlog**
(na, ob, čez)

- Členek
(le, samo, seveda)
- Medmet
(joj, smrk, hov hov)

3. NADPOMENKA

-besede z višjim skupnim pomenom

4. PODPOMENKA

-besede z nižjim, ožjim pomenom

5. SOPOMENKA

-isti pomen, različna tvarna stran(ene izgovorimo, druge napišemo) npr. letalo – avion

6. PROTIPOMENKA

-besede z nasprotnim pomenom

SLOG

1. Slogovno nezaznamovane

-ne razodevajo sporočevalca in jih lahko uporabljamo v vseh govornih situacijah

2. Slogovno zaznamovane

-razodevajo sporočevalca in jih lahko uporabljamo samo v določenih situacijah

- ČASOVNO zaznamovane(duri – vrata)

-PROSTORSKO zaznamovane(koruza – sirk)

-ČUSTVENO zaznamovane(pozitivno- ljubkovalnice, pomanjševalnice, otroške besede, negativno – slabšalne zmerljivke, vulgarne besede...)

Temeljno sredstvo sporazumevanja je za človeka **BESEDNI JEZIK**.

- Temeljna enota: **BESEDA - SLOVAR**
- Upoštevamo **PRAVILA ZA SKLADANJE BESED V VIŠJE ENOTE - SLOVNICA**

- **ZA SLUŠNO OZ. VIDNO OBLIKOVANJE BESED IN VIŠJIH ENOT – PRAVOREČJE, PRAVOPIS**

BESEDNI JEZIK je torej dogovorjeni **sestav besednih znamenj in pravil** za tvorjenje ustnih in pisnih besedil.

ČLOVEK se besednega jezika nauči iz **okolja pri vsakdanjem sporazumevanju**, v šoli pa teoretično spoznava njegova pravila in se uri v sprejemanju in tvorbi raznih besedil.

SLOVAR je **urejena zbirka besed in njihovih razlag**. V njem prevladujejo večpomenske besede, enopomenske so redke – strokovne besede oz. termini.

Slovarji so lahko **enojezični** ali **večjezični**.

- **SSKJ** besede so opisane, navedene njene oblikovalne lastnosti, slogovna zaznamovanost, razloženi pomeni ponazorjeni s primeri iz besedil.
- **Slovensko – nemški slovar** besede so zamenjane z tujejezičnimi ustrezniciami.

SSKJ

- Najprej je **iztočnica oz. geslo** (npr. Zmaj)
- Sledi **glava**(zmaj, zmaja)
- **Zaglavje**(podatki o naglasnih in oblikovnih posebnostih gesla, izgovoru in tonskem naglasu)
- **Pomenski del**(sestoji iz **razlage/ pomenov** * pri večpomenkah so pomeni zaznamovani z arabskimi št. Najprej je osnovni pomen, **ponazarjalnega gradiva** * zgledi iz dejanske rabe*, gnezd **frazološkega pomena** *uvaja znamenje, v njem zbrani frazemi, ki vsebujejo geslo*, **terminološkega pomena** * uvaja znamenje, v njem navedena tipična raba iztočnice v posamezni stroki*

SLOVNIČNA PRAVILA nas učijo tvoriti pravilne besedne zveze(napake v sklonu in spolu), povedi(napake o osebi, sklonu, glagolski obliki, vezniku, zaimku), besedila(napake o spolu, napačnem navezovanju.)

PRAVOREČNA PRAVILA zajemajo pravila o izgovoru glasov v različnih položajih v besedi, o naglaševanju besede in trajanju naglašene samostalnika, o melodiji,

glasnosti, hitrosti in višini govorjenja, o delanju premorov, barvanju glasov.

PRAVOPIŠNA PRAVILA nas učijo pravilnega pisanja besed iz višjih enot. Zajemajo pravila o zapisovanju glasov s črkami (risba – rizba), o rabi velikih in malih črk, o rabi ločil, o deljenju besed, o pisanju besed skupaj, narazen ali z vezajem, o pisanju prevzetih besed.

STATUSI SLOVENSKEGA JEZIKA

Materni jezik

- Naučimo se ga prvega
- V njem razmišljamo, čustvujemo, doživljamo, razumevamo sebe in druge ter sporočamo drugim o sebi in svetu
- Pomemben za človekov osebni razvoj, razvoj narodne zavesti
- Z njim se ukoreninjamo v kulturo lastnega naroda
- Tudi za Slovence, ki živijo zunaj meja naše države (Italija, Avstrija, Madžarska, Hrvaška), kjer so zamejci in v evropskih in prekmorskih državah, kamor so se izselili – izseljenci

DRUGI JEZIK ALI JEZIK OKOLJA

- Slovenščina je drugi jezik za predstavnike avtohtonih narodnih manjšin v RS (italijanska in madžarska), za Rome in za priseljence.
- Ob svojem maternem jeziku se morajo naučiti tudi slovenščino
- Zaradi stika z SLO jezikom in ker je državni in uradni jezik
- Mnogi se je naučijo kot tuji jezik na tečajih, študijih na univerzah v tujih ali naši državi.

DRŽAVNI JEZIK

- Predstavlja celotno Slovenijo kot samostojno državo
- Pri ustnem in pisnem sporazumevanju jo uporabljajo državni organi (policija, vojska, parlament, sodišče, predsednik republike)
- Zapisana je na evrskih kovancih in tudi himna je zapisana v slovenščini.

URADNI JEZIK

- Uradovanje v državi(po upravnih enotah, občinah, javnih zavodih, javnih ustanovah) poteka v slovenščini
- V slovenščini so vsi javni napisi
- Je jezik politike, občil, znanosti, šolstva, kulture
- Je uradni jezik Evropske unije
- 1. maj 2004
- Slovenski predstavniki na zasedanjih evropskega parlamenta in nekaterih drugih organov govorijo slovensko, njihovi nastopi pa so predvajani v druge jezike, oz. so nastopi poslancev predvajani v slovenščino.

SOCIALNE ZVRSTI SLOVENSKEGA JEZIKA

• PROSTORSKO OZ. INTERESNO POGOJENE RAZLIČICE JEZIKA

Ker so razširjene po vsem slovenskem prostoru druge pa so omejena na samo en del Slovenije oz. na eno skupino ljudi jih delimo v dve skupini:

1. VSENARODNA OZ. KNJIŽNA SKUPINA

- Knjižna socialna zvrst oz. knjižni jezik
- Skupen za vse Slovence
- Naučili smo se ga ob poslušanju pravljic, gledanju televizije, branju knjig, predvsem pa v šoli.
- Delimo ga v zborni in knjižni pogovorni jezik.

ZBORNJI JEZIK

- Natančnejša in strožje predpisana različica knjižnega jezika
- Predvsem ga pišemo oz. beremo, govorimo le takrat, kadar nastopamo v javnosti.
- Pravila so opisana v jezikovnih priročnikih, učimo pa se ga v šoli.

KNJIŽNI POGOVORNI JEZIK

- Sproščena verzija knjižnega jezika
- Od zbornega se loči predvsem v izgovarjanju besed, izpušča nenaglašeni končni i(smo delal – smo delali), pa tudi nenaglašeni nekončni i(odgovorte nam – odgovorite nam)

- Predvsem govorimo o nepripravljenih pogovorih z ljudmi iz drugih delov Slovenije.

2. NEKNJIŽNA SOCIALNA ZVRST

- Načeloma nikoli ne pišemo(sms-sporočila, spletne klepetalnice)
- Govorimo le v pogovorih in to le na posameznem delu slovenskega ozemlja, v posameznih interesnih skupinah.

PROSTORSKE ZVRSTI

- Ne govorimo na celotnem ozemlju danega jezika, le na njegovem delu
- Narečja (govorijo v manjših zemljepisnih enotah)
- Pokrajinske pogovorne jezike(govorijo v večjih zemljepisnih enotah)
- Jih je več, vendar precej manj kot narečnih saj jih govorijo v večjih prostorskih enotah Slovenije
- Npr. osrednjeslovenski(ljubljanski), južnoštajerski(celjski), severnoštajerski(mariborski), gorenjski, primorski, koroški, prekmurski...
- Je pokrajinsko obarvan, zaradi glasovnih in besednih prvin
- Ni primeren za javno nastopanje
- Uporablja se v vsakdanjih pogovorih ljudi iz iste pokrajine
- Sedem narečnih skupin (

INTERESNE ZVRSTI

- govorijo v skupinah nastalih zaradi različnih interesov(npr. generacijskih, poklicnih, skrivnih)
- Ločimo tri vrste

SLENG

- Jezik iste starosti/generacije
- Mladostniški/najstniški sleng
- Je poln neslovenskih besed, čustveno zaznamovanih, slovenskih besed z novim pomenom.
- Namesto domačih besed uporablja prevzete(zabava – parti)

ŽARGON

- Jezik ljudi istega poklica ali konjička
- Žargon avtomehanicov, zdravnikov, natakarjev, ribičev...
- Neuradni strokovni izrazi posamezne stroke in so človeku druge stroke težko razumljivi

ARGO

- Jezik skrivnih družb, zaprtih skupin na obrobju družbe(npr. tatov, narkomanov, prekupčevalcev)
- Znan je le članom skupin.

*dvojezičnost -na območjih italijanske(slovenska Istra) in madžarske(Prekmurje) manjšine. V tem območju je enakopravna raba obeh jezikov.

*beseda je poimenovanje za našo stvarnost

*novo tvorjenka je NEOLOGIZEM

*Ne cela Istra(le Koper, Piran)

* v slovarskih sestavkih se pojavljajo slogovni/stilni kvalifikatorji. Označe, ki uporabnike poučijo, v katerih vrstah besedil iz. Okoliščin se navadno uporablja dana beseda/besedna zveza. Če jih ni, pomeni, da je beseda splošno uporabna. (slogovno nezaznamovana.)